

**O'QUVCHILARNI MILLIY RUHDA TARBIYALASHDA XALQ OG'ZAKI
IJODINING AHAMIYATI
ЗНАЧЕНИЕ НАРОДНОГО УСТНОГО ТВОРЧЕСТВА В ВОСПИТАНИИ
СТУДЕНТОВ В НАЦИОНАЛЬНОМ ДУХЕ
THE IMPORTANCE OF FOLK ORAL CREATIVITY IN EDUCATING STUDENTS IN
THE NATIONAL SPIRIT**

Abdullayeva Maryambibi Djumaniyazovna
Pedagogika va psixologiya kafedrasida dotsenti v.b, PhD
Alfraganus universiteti, Toshkent, O'zbekiston.

Sabirova Yoqitjon O'ktambayevna
Pedagogika va psixologiya yo'nalishi magistri
Alfraganus universiteti, Toshkent, O'zbekiston.

Абдуллаева Марьямбиби Джуманиязовна
Кафедра педагогика и психологии. доцент в.б, PhD
Университет Альфраганус, Ташкент, Узбекистан.

Сабирова Яқитжон Октамбаевна
Магистр педагогика и психологии
Университет Альфраганус, Ташкент, Узбекистан.

Annotatsiya. Barkamol avlodni voyaga yetkazishda, ularni har tomonlama komil inson etib tarbiyalashda bobokalonlarimiz merosi boy milliy qadriyatlarimizdan, madaniy yodgorliklardan to'g'ri va oqilona foydalanish ta'lim-tarbiya sohasining ustivor yo'nalishlaridan biri ekanligi ochib berilgan. Shuningdek, kadrlar tayyorlash milliy dasturida yuzaga kelgan bir qator muammoga alohida o'rin ajratilgan. Qolaversa, keyingi yillarda ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida ta'lim va tarbiya mazmunini tubdan isloh qilinish tahlil qilingan. Shu bilan birga, maqolada o'quvchilarini xalq og'zaki ijodiyotiga mehr-muhabbat ruhida tarbiyalash masalalarini atroflicha yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: folklor, qadriyat, tez aytish, ertak, maqol, asotir, afsona, insoniy qadriyatlar va yurtsevarlik, do'st-birodarlik, ahillik, mehnatsevarlik, kasb-hunarga muhabbat, yaxshilik va yomonlikning, yaxshi va yomon so'zning oqibati, halollik.

Аннотация. Выявлено, что правильное и рациональное использование богатых национальных ценностей и памятников культуры наших прадедов является одним из приоритетных направлений сферы образования в воспитании совершенного поколения и воспитании из него совершенных людей во всех отношениях. уважает. Также особое место было уделено ряду проблем, возникших в национальной программе подготовки кадров. Кроме того, в последующие годы была проанализирована коренная реформа содержания образования и воспитания на всех уровнях образовательной системы. Вместе с тем, в статье подробно описаны вопросы воспитания у студентов духа любви к народному творчеству.

Ключевые слова: фольклор, ценности, скороговорки, сказка, пословица, миф, легенда, общечеловеческие ценности и патриотизм, дружба, братство, согласие, трудолюбие, любовь к профессии, хорошее и плохое, последствие хорошего и плохого слова, честность.

Annotation. It has been revealed that correct and rational use of the rich national values and cultural monuments of our great-grandfathers is one of the priority directions of the field of education in bringing up a perfect generation and raising them to be perfect people in all respects. Also, a special place was allocated to a number of problems that arose in the national personnel training program. In addition, in the following years, the fundamental reform of the content of education and upbringing was analyzed at all levels of the educational system. At the same time, the article describes in detail the issues of educating students in the spirit of love for folk art.

Key words: folklore, value, fast telling, fairy tale, proverb, myth, legend, human values and patriotism, friendship, brotherhood, harmony, hard work, love of profession, good and bad, good and bad word consequence, honesty.

KIRISH. Boshlang'ich ta'lim mazmuni milliy qadriyatlar materiallariga boy. Ko'plab darslik va qo'llanmalarga xalq og'zaki ijodi bo'lgan ertak, maqol, rivoyat, doston, qissa, afsona, topishmoq, folklor, xalq kuyi va qo'shiqlari kiritilgan. Ular o'z mazmuni mohiyatiga ko'ra o'quvchilarda milliy odob-axloq madaniyati asoslarini shakllanishiga xizmat qiladi.

Xalq og'zaki ijodi vositalaridan maqsadli va unumli foydalanish uchun boshlang'ich sinf o'quvchisi yuksak pedagogik mahoratga ega bo'lmog'i lozim.

O'zbek xalqi boy madaniy me'rosiga ega ekanligi hech kimga sir emas. Ajdodlarimiz azaldan yosh avlodning kamol topishiga qayg'urishgan. Ularni axloq-odobli, jasur, sadoqatli, o'z yurtiga vafodor, fidokor, kattalarga, otanalariga va boshqalarga mehribon, to'g'ri, halol pok bo'lishlariga harakat qilishgan. Buning uchun tarbiya vositalari bo'lmish xalq og'zaki ijodiyoti namunalaridan samarali foydalanilgan (R.Movlonova. 2015. – B.56). Chunki, dastlabki tarixiy taraqqiyot davrida yozma nutq rivojlanmagan, boy madaniy me'roslar og'izdan-og'izga o'tib kelgan va keyinchalik ular yozma tarzda o'z ifodasini topgan.

METODOLOGIYA. «Avesto»da inson mehnati moddiy noz-ne'matlarni yaratish manbai (qishloq xo'jalik mamsulotlarini yetishtirish hamda turmush sharoitini yaxshilash nazarda tutiladi) bo'lganligi uchungina mehnat qilishga da'vat etilmaydi. Bunda mehnat axloqiy tarbiyaning asosiy vositasidir. Ezgulik yaratish uchun kishi mehnat qilishi, o'z qo'llari bilan moddiy boylik yaratishi zarur (A.Avloniy. 2016. – B.62). Ishyoqmaslik esa barcha noxushchiliklarni keltirib chiqaruvchi sababdir. Binobarin, Zardusht ta'limotiga ko'ra, dehqonchilik mehnati ezgulik va farovonlik namoyon bo'lishining asosiy shakli bo'lib, Axura Mazda shaxsiyatida mujassamlashgan qonunga buysunishdir. «Don ekan kishi ezgulik urug'ini mustamkamlaydi». Bu qonunning bajarilishi o'z ahamiyatiga ko'ra o'n ming duo o'qish, izlab qurbonlik qilishdan a'lodir, ekin ekmoq

yovuzlikni yer izidan tugatmoq demakdir (S.Dolimov. 2017. – B.230). Bundan shunday xulosa chiqarish mumkin: birinchidan, insonda oliy mavjudot sifatida mehnat qilish, moddiy noz - ne'matlar yaratish va ishlab chiqarish qobiliyati mavjud. Inson bu qobiliyatini ishga solmas ekan, u insoniy qiyofasini yo'qotadi, vahshiylashadi, yovuzlashadi. Ikkinchidan, mehnat insondagi saxiylikni ko'rsatadi, uning ma'naviy xatti-harakatini va xulq-atvorini baholashda asosiy o'lchov mezon bo'lib xizmat qiladi. Shuning uchun ham tarixiy manbalarning guvohlik berishicha' qadim-qadimdan ota-bobolarimiz bolalarini mehnatsevarlikka da'vat etib, o'z hunarlarini farzandiga o'rgatganlar.

Zardushtiylar boshlang'ich ta'lim tizimining asosiy bo'g'inini tashkil etish yetti yoshdan o'n besh yoshgacha bo'lgan davrni o'z ichiga oladi.

Zardushtiylarning madrasa tipidagi o'quv dargohlarida boshlang'ich ta'lim jarayonining yakuni sifatida olti san'at turini mukammal bilish va egallash e'tirof etilgan Bular:

1. Yozuvni o'rganish,
2. Hisoblay olish,
3. Kamondan o'q otish,
4. Chavandozlik,
5. Diniy ahkomlarni bajara olish,
6. Qiroat, qo'shiq aytish (M.Jumaboyev. 2017. – B.157).

Zodagon oilalarning farzandlari o'qitiladigan maxsus maktablardagi boshlang'ich ta'lim jarayonida taxsil olayotgan bolalar asosan siyosiy va diplomatik yo'nalishlarda tayyorlanishgan. Shuningdek butun aqliy tafakuri va donishmandlik zaxirasini ishga solib hukmdoga maslahatlar beradigan dono maslahatchilar, shahar viloyatlar valiylari, boshqaruvchilari elchilar tayyorlaydigan maxsus yo'nalishlar mavjud bo'lgan. Ushbu maktabda taxsil oladigan bolalar mustaqil mushohada qila olish, o'z fikri va qarashini isbot qila olish va unda sobit turish xislatlariga ega bo'ladilar.

Boshlang'ich ta'limni olgan har bir zardushtiy ta'lim yakunida qasamiyod qa'bul qilgan. "Avesto"da keltirilgan shogird qasamiyodi diqqatga sazovordir "Toki

jonim bor ekan, toki qudratim qoim ekan, o'z hoxishim va yo'l boshchilarim amr-irodasi bilan ezgulikni istayman".

Ertak va dostonlarning tarbiya uchun muhim tomoni shundaki, unda xalq og'zaki ijodidagi topishmoq, maqol, qo'shiq kabi janrlar jamlangan bo'lib, ular pedagogik g'oyalarning mukammalroq, ta'sirchan bo'lishini ta'minlaydi. Ertak va dostonlarda bola tarbiyasining nafaqat axloqiy, balki jismoniy, aqliy kamoloti, ilm va hunarga muhabbati, mehnatsevarlik, ma'naviy sifat va nafis didlarning tarkib topishiga oid ko'pdan-ko'p pedagogik materiallarni uchratish mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR. O'quvchilarni o'zbek xalq og'zaki ijodiyotiga mehr-muhabbat ruhida tarbiyalashda quyidagi usullardan foydalanish maqsadga muvofiqdir: suhbat, hikoya, tushuntirish, namuna ko'rsatish, taqlid, odatlantirish, o'rgatish, mashq, o'yin, iltimos qilish, tilak-istak bildirish, maslahat, undash, maqullash, rahmat aytish, duo qilish, olqish kabilardir (M.Jumaboyev. 2002. – B.320). Undan tashqari xalqimizda keng qo'llaniladigan tarbiya usullariga ta'qiqlash, ta'na (gina, o'pka), qarg'ish, qo'rqitish, uzr so'rash, la'natlashlarini ham kiritish mumkin.

O'zbek xalq og'zaki ijodi o'zbek xalqining sarchashmasi hisoblanib keladi. Shuning uchun ham, insoniyat alla, qo'shiqlar, afsonalar, ertak, dostonlarda, o'zining yuksak orzu-umidlari, zavq-shavq-yu kurashlarini ifodalagan (M.Jumaboyev. 2016. – B.225). Xalq og'zaki ijodi o'zining mazmunan rang-barangligi, yuksak g'oyalar bilan yo'g'rilganligi xalq turmushi, mehnati, xullas, xalq hayotining barcha tomonlari bilan uzviy bog'liqligi bilan ham g'oyatda e'tiborlidir.

Xalq og'zaki ijodi ko'pincha kattalar tomonidan ijod qilinadi (alla), ba'zi hollarda bolalar o'z o'yinchoqlari asosida o'zlari ham alla, qo'shiq va ovutmachoqlar to'qiydilar. Bularning o'ammasi bir bo'lib o'quvchilarning ongiga faqat yaxshi tarbiyani targ'ib etadi. Bolalar xalq og'zaki ijodining pedagogika bilan bog'lanishi alladan boshlanadi.

Bolalar o'z xursandchiliklarini, tashvishlarini, g'amginliklarini, qo'rquvlarini, qanoat hosil qilganliklarini yoki qanoatlanmaganliklarini samimiy

ravishda, ochiq - oydin izhor qiladilar. Bu yoshdagi bolalar o'zlarining hissiyotlarining beqarorligi, kayfiyatlarining tez-tez o'zgarib turishi, ruhiy hayajonlanishga moyilliklari, xursandlik, g'amginlik, g'azab, qo'rquvlarining qisqa muddatli va jo'shqin bo'lishi bilan ajralib turadilar (I.A.Krilov. 2017. – B.50). Yoshlari ulg'aygan sari ularda o'z hissiyotlarini boshqarish va bu hissiyotlarning yoqimsiz namoyon bo'lishiga yo'l qo'ymaslik qobiliyati rivojlana boradi. Uchinchi sinfning boshlariga kelganda tobora ortib borayotgan talablar va to'g'ri tashkil qilingan ta'lim - tarbiya ishlarining ta'siri tufayli bu yoshdagi o'quvchilarda menatsevarlik, tirishqoqlik, batartiblik kabi fazilatlar paydo bo'ladi. Sekin-asta ularning hatti-harakatlarida mehnatsevarlik xususiyatlari rivojlana boradi. O'zini tuta bilish va hatti - harakatlarini nazorat qilish hamda bevosita hissiyotlarga berilmaslik malakasi yuzaga keladi. qat'iyat va qiyinchiliklarni yengish malakasi o'sadi

XULOSA. Xalq maqollari yordamida o'quvchilarida mehnatsevarlikni shakllantirishda mehnatning ahamiyati kattadir. Bolalar o'z - o'ziga xizmat qilish, o'qiyotgan joylarini belgilash uchun bo'ladigan xatchup, qutichalar, sanash materiallari, daftar jildlari kabi o'zlari uchun foydali bo'lgan narsalarni tayyorlash bilan shug'ullanayotganlarida ularda bir - biriga yordam berish fazilatini tarbiyalashga katta e'tibor berish kerak. Chunonchi, sinf xonasini tozalash, maktab tomorqasida ishlash, sport maydonchasini supurish, o'zlaridan kichik o'quvchilar uchun foydali narsalar tayyorlash va boshqalar bu yoshdagi o'quvchilarning bajarish uchun kuchlari yetadigan ijtimoiy - foydali ishlardir. Umuman, boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'z mehnatlari bilan tevarak - atrofdagi boshqa odamlarga foyda keltirishlarini sekin - asta anglay boshlaydi. Bu esa bolalarda g'ururlanish, shodlanish va o'z ishidan mamnun bulish tuyg'ularini shakllantiradi. Aslida, aynan mana shu tuyg'ularni kichik yoshdagi o'quvchilarda mustahkamlanib borish kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.Movlonova va boshqalar. Pedagogika tarixi va nazariyasi. – T.: 2015. – B.56.
2. Avloniy A. Turkiy guliston yohud axloq. – T.: O'qituvchi, 2016. – B.62.

3. Dolimov S. va boshq. Adabiyot o'qitish metodikasi. – T.: O'qituvchi, 2017. – B.230.
4. Jumaboyev M. O'zbek va chet el bolalar adabiyoti. – T.: O'zbekiston, 2017. – B.157.
5. Jumaboyev M. O'zbek bolalar adabiyoti. – T.: O'zbekiston, 2002. – B.320.
6. Jumaboyev M. Bolalar adabiyoti va folklor. – T.: 2016. – B.225.
7. Krilov I.A. Bo'ri bilan qo'zichoq. – T.: 2017. – B.50.